

Világgazdaságtan

Dokumentumazonosító				
Lecke	Címe	Feldolgozás menete	Feldolgozás	
6. lecke	Transznacionális vállalatok	<ol style="list-style-type: none">1) Gondolattérkép2) <u>Olvasó lecke</u>3) Prezentáció mint vázlat4) Gondolattérkép5) További olvasmányok6) Lecke záró feladat megoldása	20 perc	

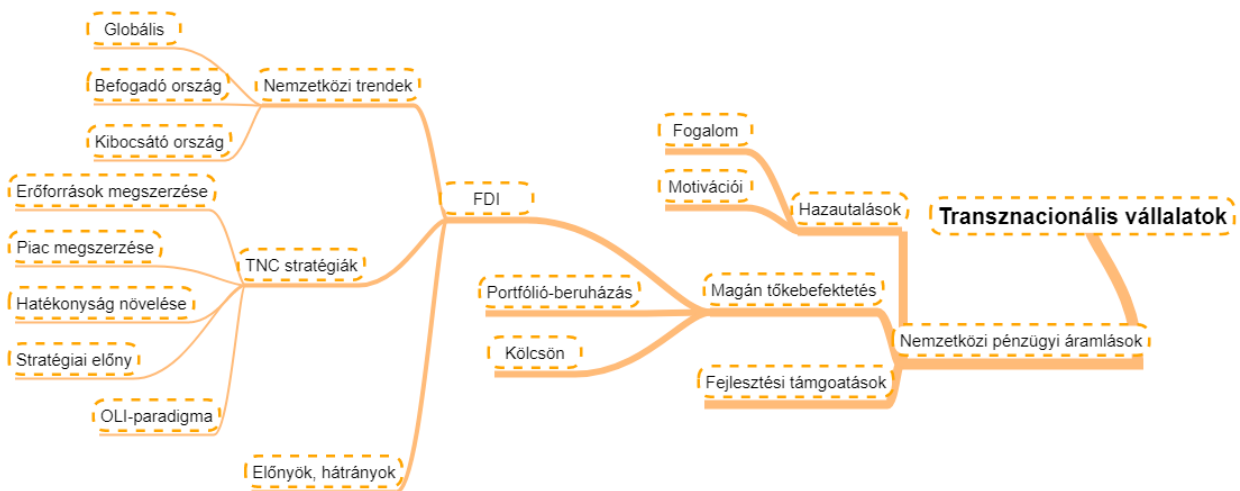
OLVASÓLECKE

Transznacionális vállalatok

Tartalom

A nemzetközi pénzügyi áramlások	3
A nemzetközi tőkeáramlás formái. Az FDI trendek	5
Külföldi közvetlen beruházások és a TNC stratégiák	7
Potenciális előnyök és hátrányok a tőkebefogadók számára	9
További olvasmányok	11

A lecke felépítése (gondolattérkép)

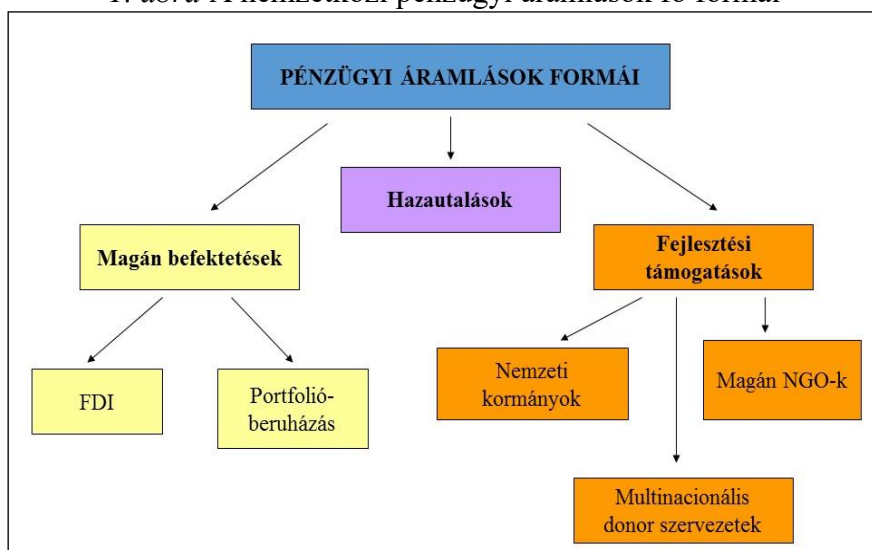

A nemzetközi pénzügyi áramlások

A nemzetközi pénzügyi áramlásoknak alapvetően három formája különböztethető meg (1. ábra): a magánbefektetések mellett beszélhetünk a hazautalásokról valamint a fejlesztési támogatásokról is. A magánbefektetések egyik fajtája a külföldi közvetlen beruházás (foreign direct investment, FDI), másik típusa pedig a portfólió-befektetés. Előbbi esetében 10%-nál nagyobb tulajdoni hányadot ér el a befektető, míg utóbbi esetében 10% alatt marad. Portfólió-befektetés esetén részvények, kötvények, kereskedelmi papírok külföldi vásárlása történik meg. Ez a kevésbé fejlett országokban a hazai pénzügyi piacok liberalizációja következtében indult el, ugyanakkor a mai napig fő célpontja a közepes jövedelmű országok tekinthetők. A befektetők célja magas hozam elérése, és ennek köszönhetően diverzifikálják értékpapírjaikat és így a kockázatot is. Azonban sem az FDI, sem a portfólió-beruházás esetén nem beszélhetünk arról, hogy a befektetők fejlesztők lennének, így ha veszélyt éreznek, kimennek az országból.

1. ábra A nemzetközi pénzügyi áramlások fő formái

A hazautalások napjainkban a második legjelentősebb pénzügyi forrás a fejlődő országokban – az FDI a jelentősebb, míg a segély a hazautalások mögött a harmadik helyen található. A hazautalások fogalma is többrétű. Az IMF a nemzetközi fizetési mérlegre vonatkozó kézikönyvében határozza meg a legrészletesebben a hazautalásokat: e szerint hazautalásnak minősülnek azok a folyó transzferek, amelyeket migránsok utalnak haza, és akik egy új országban élnek és ott számítanak lakosnak. Az ENSZ viszont rendkívül tág értelemben fogalmaz, és a hazautalásoknak négyféle módját különbözteti meg: (1) beszél a személyes transzferekről, amelyek kizárólag a folyó transzfereket tartalmazzák; (2) a személyes hazautalás

emellett a munkáltatótól kapott jövedelmet is tartalmazza; (3) a teljes hazautalás alatt a személyes hazautalás és a szociális juttatások együttesét kellene érteni; (4) a negyedik kategória alatt pedig a teljes hazautalás és transzferek olyan nonprofit intézményeknek utalt részét értik, melyek háztartásokat szolgálnak. Már az ENSZ definíciója is meglehetősen széles, azonban egyes szerzők ezt még tovább bővítik, és a ténylegesen pénzösszegeken kívül figyelembe veszik még a küldött ajándékokat is. A hazautalásnak nincs viszonzási jellege, azaz nem kapcsolódik hozzá sem kamat-, sem osztalékfizetési kötelezettség, emiatt lényegében egyoldalú pénzáramnak tekinthető, amit reálfolyamatok nem kísérnek. A hazautalások pozitív hatásokat gyakorolhatnak egy-egy ország gazdaságára, hiszen stabil pénzáramlásról beszélhetünk, a gazdasági ciklusokkal ellentétesek, leginkább a fejlődő országok részesülnek belőle, a magasabb fogyasztást ösztönzik, és külföldi valuta áramlik az országba. Ugyanakkor néhány negatív hatás is kiemelhető: az országokhoz hozzászokhatnak ezen forrásokhoz, így kevesebb energiát és pénzt fordítanak olyan reformok megvalósítására, amely a fejlődést szolgálhatná. Ezen túlmenően gazdasági függőséget eredményezhet, ami akár növekvő migrációban is testet ölthet. Tovább, az állam nem befolyásolhatja e pénzügyi forrás felhasználását, hiszen az a háztartásokhoz érkezik, nem pedig a kormányzathoz.

A hazautalások mögött meghúzódó motivációk két csoportba sorolhatók. Az altruista nem vár ellenszolgáltatást, és erős a felelősségérzete az otthon maradt családtagokért. Az altruista esetén megfigyelhető, hogy többet utalnak haza, ha azt látják, hogy utalásuk nyomán a család relatív jövedelmi helyzete megváltozik. Az önérdékkövető esetében viszont a cél valamilyen jövőbeli haszon elérése, vagy valamilyen kötelezettség miatt teszi ezt. Ilyen esetekben a migrációt úgy lehet felfogni, mint egy informális családi szerződést, amely a kötelezettségeket és a szankcionálás lehetőségét is tartalmazza. Ugyanakkor az altruista is válhat önérdékkövetővé, ha hálát vár el a hazautalásért cserébe. A jövőbeli haszon és kötelezettség többféle lehet, amelynek következtében önérdékkövető magatartásról lehet beszélni: kockázat megosztása; nagyobb örökség, hagyaték reménye; fogyasztás kisimítása (óvatossági tartalék); migrációs költségek kifizetések, oktatás visszafizetése; magasabb státusz elérése; biztosítás vásárlása; stratégiai hazautalás (a hazautalt összeggel otthon tartják a többi családtagot, így a nagyobb migráció nem fogja lenyomni a béreket).

A következőkben kizárólag az FDI áramlásokkal foglalkozunk.

A nemzetközi tőkeáramlás formái. Az FDI trendek

A nemzetközi tőkeáramlásnak három formáját szokás megkülönböztetni, és ezeknek más-más motivációjuk, indítékuk van, így indokolt az elkülönítés.

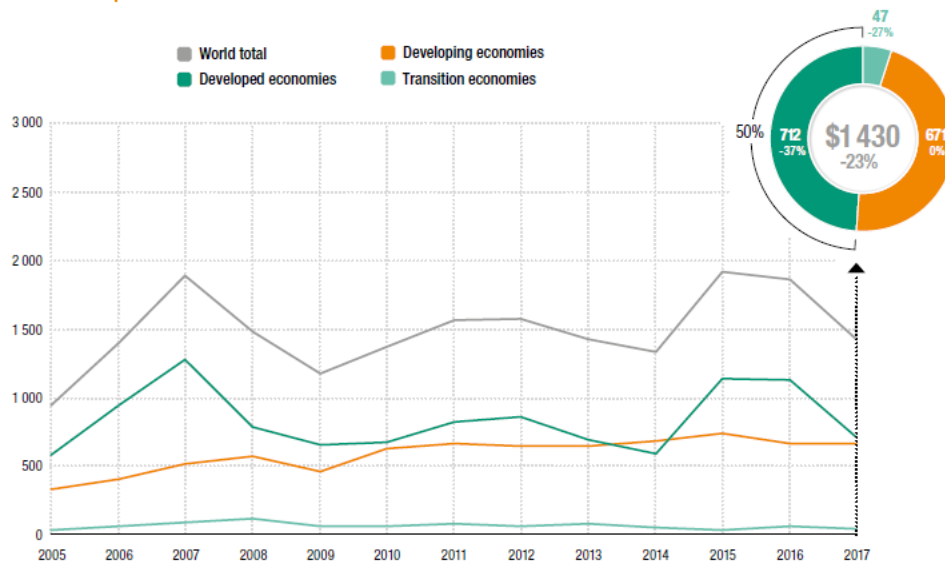
- 1) **Portfólió-befektetések** részvény és egyéb értékpapír vásárlását jelenti, de a tulajdoni részesedés nem lesz 10% fölött. E tőkeáramlás célja a magas tőkehozadék (magasabb kamatrátá, osztalék) elérése. A befektetéseket jelentős mértékben befolyásolják a várakozások és a kockázatok: magasabb kockázat magasabb hozammal is kecsegtet, ebből kifolyólag a magas hozam elérése érdekében magasabb kockázatú értékpapír vásárlása is indokolt lehet. A legnagyobb hozam és a kockázatok minimalizálása az értékpapír-portfólióink diverzifikálásán keresztül érhető el.
- 2) **Kölcsöntőke** elsődleges célja a kamat elérése, viszont ha államközi kölcsönökről, hitelekről beszélünk, akkor a partnerek megsegítésén túl a hitelen keresztül elérhető befolyásról, ellenőrzésről sem szabad megfeledkezni.
- 3) **Közvetlen tőkebefektetés** esetén 10%-nál nagyobb tulajdoni részesedéssel bírunk. Cél a magasabb hozadék elérése és a kockázat diverzifikálása. Az egyéb okokat majd a TNC-kkel, MNC-kkel összefüggésben tárgyaljuk.

A következőkben kizárólag az FDI kérdéskörével foglalkozunk.

Az 1. ábra a beáramló külföldi tőke nagyságát mutatja. Az ábrán látható, hogy nagyobb részt (több, mint 50%) a fejlett országokba áramlik a külföldi tőke, bár a fejlődő országok részesedése is növekszik. Továbbá az is kitűnik, hogy válságok idején jelentős csökkenések vehetők észre az FDI áramlásában. A 2007/8-as válság esetén jelentős mértékben visszaesett a tőkeáramlás – és bár az ábra 2005-től mutatja a tőkeáramlást, a 2000-es évek elején a dotcom válság és az amerikai terrortámadás nyomán hasonló visszaesés volt tapasztalható, mint a 2007/8-as válság esetén.

1. ábra Beáramló FDI, 2005-2017, milliárd USD

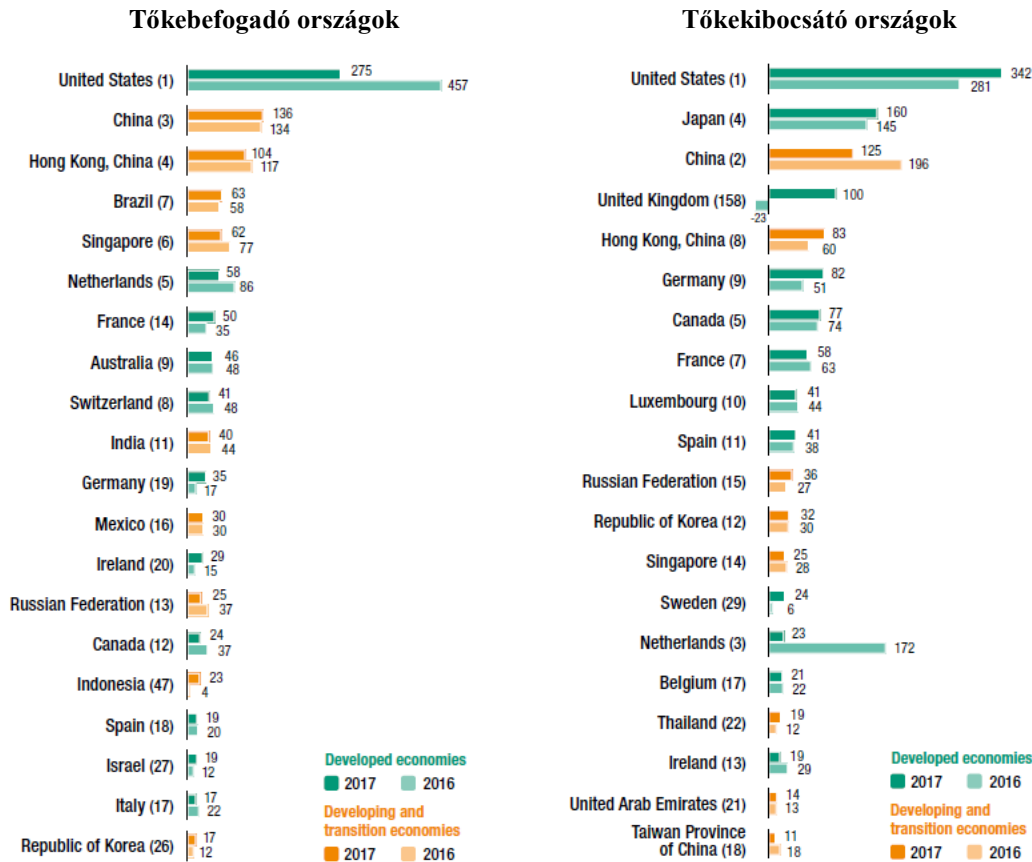
Forrás: World Investment Report

Amennyiben a legnagyobb befogadó és tőkekibocsátó országokat vizsgáljuk (2. ábra), akkor is egyértelműen a fejlett országok dominálnak. A legnagyobb tőkekibocsátó és tőkebefogadó ország egyaránt az Egyesült államok, és a fejlett országok dominanciája (valamint az adóparadicsomok) között Kína jelenik csak meg.

Összességében a fejlődő országok részesedése egyre nagyobb a beáramló és a kiáramló FDI vonatkozásában, ugyanakkor a fejlődő térségek között is jelentős különbségek figyelhetők meg. Míg az ázsiai – és különösen Kelet- és Délkelet-Ázsia – térség jelentősen kiemelkedik, addig Afrikába a külföldi tőke mindössze 3,7%-a áramlik. Ennek oka az, hogy az afrikai országok még mindig jelentős gazdasági, politikai kockázatot jelentenek a befektetőknek, valamint sok esetben az alpinfrastruktúra is hiányos, így a befektetőknek nem éri meg ebben a térségben befektetni.

2. ábra A legnagyobb tőkebefogadó és -kibocsátó országok

Forrás: World Investment Report

Külföldi közvetlen beruházások és a TNC stratégiák

A transznacionális vállalatokat (TNC) sokféleképpen lehet nevezni, illeték már az alábbi nevekkel is: nemzetközi vállalat, nemzetközi kooperáció, nemzetközi monopólium, nemzetközi tröszt, multinacionális vállalat. Az ENSZ szerint a TNC-k olyan vállalatok, amelyek gazdálkodási tevékenységüket két vagy több országban folytatják, centralizált döntéshozatali rendszerrel és globális stratégiával rendelkeznek, miközben az információk, források, eszközök felelősség megosztása történik meg az anyavállalat és a leányvállalatok között. Összefoglalóan az alábbiak szerint lehet meghatározni a TNC fogalmát: olyan, részvénytársasági formában, több nemzetgazdaságban működő vállalatok, amelyek részvénytulajdonosai különböző államokhoz tartozó természetes vagy jogi személyek. Irányításuk egységes, és az anyag gazdaságban lévő csoport által meghatározott üzletpolitikát követik, amely nyereségorientált. A TNC-k két típusát szokás megkülönböztetni. A vertikális TNC a termelési lánc több elemét fogja át, és a leányvállalatok a termelési lánc különböző fázisában

tevékenykednek. Ezzel szemben a horizontális TNC-k a termelési lánc ugyanazon szintjén helyezkednek el.

Néhány információ a TNC-kről, szerepükről a világgazdaságban. Napjainkban kb. 79.000 TNC-ről lehet beszélni, melyeknek összesen 790.000 leányvállalata van (azaz átlagban egy anyavállalatnak 10 leányvállalata van). E vállalatok a világ GDP-jének 11%-át adják (egyes becslések szerint a 30%-ot is eléri), így valóban jelentős világgazdasági szereplőnek lehet tekinteni. Viszont felmerül az a kérdés, hogy minden régiót érinti-e a tevékenységük. Az adatokat vizsgálva ugyanis jelentős mértékű koncentrációnak lehetünk szemtanúi. Például a TNC-k 49%-a tevékenységét egy régióban bonyolítja le, és csak 23%-uk tevékenykedik kontinensek között. Valamint a TNC-k 84,2%-a az anyavállalat régiójában tevékenykedik, és csak 2,4%-uk van jelen legalább 3 régióban. Míg a 100 legnagyobb nem-pénzügyi TNC-nek 40 külföldi országban van leányvállalata.

Az FDI indítékait többféleképpen lehet csoportosítani. Dunning eklektikus elmélete szerint az alábbi okok vezethetnek a külföldi tőke-befektetésekhez: előnyök megszerzése, meglévő előnyök kihasználása, hátrányok leküzdése. Ehhez nagyon hasonló, de némileg gyakoribb csoportosítás:

- **Erőforrások megszerzése:** egyedi és különleges erőforrások megszerzését jelenti, amelyek hasznosítása magasabb minőséget alacsonyabb költségen biztosít, mint az országában lehetséges kitermelés. Lehet természeti erőforrás, de akár speciális szaktudással bíró humán erőforrás is.
- **Piac megszerzése:** a cél egy országban vagy régióban áru vagy szolgáltatás értékesítése. Ezekre a piacokra általában exportáltak a vállalatok a befektetést megelőzően, de cél lehet valamilyen korlát leküzdése, aminek segítségével kedvezőbb pozícióba kerülhetnek a külföldi piacon.
- **Hatékonyság növelése:** a már megvalósult erőforrásszerző vagy piacszerző beruházásokat racionalizálja a vállalat. Például a méretgazdaságosság vagy kockázat diverzifikációjának optimalizálása a különböző országok között.
- **Stratégiai előny:** olyan külföldi vállalatok vagyონrészeinek megszerzése, amelyek a vállalat hosszú távú stratégiáját, valamint nemzetközi versenyképességét segítik elő. Ezen beruházások leginkább a vállalatok

vagyonrészeinek és humán kompetenciájának portfólióját kívánják bővíteni. Mindez a tulajdonosi előnyök fenntartását, megerősítését idézik elő vagy a versenytársaik erejének gyengítését érik el.

- **Megszerezhető előnyök szerint (OLI) az alábbiak emelhetőek ki:**
 - **Tulajdonspecifikus előnyök:** leginkább immateriális javakhoz való hozzáférésben, vagy azok birtoklásában, valamint a nemzetközi tevékenység eredményeként keletkező előnyök kihasználásában valósulnak meg.
 - **Lokációs specifikus előnyök** azt jelentik, hogy milyen mértékben szolgálja a vállalat globális stratégiáját a külföldi tevékenység. Mivel a lokációs specifikus előnyökkel kapcsolatos erőforrások eloszlása földrajzilag egyenetlen, így azokba az országokba helyezi a vállalat át a tevékenységét, amelyek ezen előnyöket biztosítják. Ha már nem állnak rendelkezésre, akkor a vállalat kivonja érdekeltségeit az országból.
 - **Internalizálási előnyök:** a vállalat számára a kérdés az, hogy mennyire tudja kihasználni a vállalati méret növeléséből adódó hatékonyságnövelésből vagy az irányításuk alatt álló vagyontárgyak feletti irányítás gyakorlásának képességéből származó előnyöket. Ezen előnyöket elemezve a vállalat dönthet a külföldi tevékenység folytatása mellett is, viszont ha az előnyök alacsony szintűek, akkor meg is szabadulhat tulajdonától.

Potenciális előnyök és hátrányok a tőkebefogadók számára

A befogadó ország számára az alábbi előnyök emelhetőek ki a tőkebefektetések fogadása mellett:

- Munkahelyteremtés
- az FDI lehet a hiányzó forrás pótlása
- Külföldi valutához való hozzájutás (exporton felül)
- MNC-k megadóztatásával több adóbevétel érhető el
- Foglalkoztatási lehetőségek bővülnek
- Modern(ebb) technológia, technika érkezik az országba
- Modern üzleti ismeretek, vállalatszervezési ismeretek átadása történik meg
- Külpiaci kapcsolatok fejlődnek

- Világ gazdasági alkalmazkodóképesség növekszik.

A befogadó ország számára az alábbi előnyök emelhetők ki a tőkebefektetések fogadása **ellen**:

- A hazai megtakarítást csökkenthetik.
- Folyó fizetési mérleg és a tőkemérleg pozíciója is romolhat
- Adótöbblet helyett adókedvezményeket biztosítanak a külföldi cégek számára.
- Üzleti ismeretek átadása sem történik meg, a helyi cégek fejlődését gátolja az MNC dominanciája.
- Helyi erőforrásokat elvonja
- A megszerzett nyereséget nem fekteti be újra a helyi gazdaságban, hanem az anyavállalathoz utalja (ezt nevezzük profitrepatriálásnak).
- A modern technika, technológia adaptálására nem felkészült az ország, nincs kellő szakismeretük hozzá, túl nagy a szakadék.
- Csak egy szűk réteg igényeit elégíti ki a külföldi vállalat termelése.
- Gazdaságpolitika befolyásolására és a politikai erők megnyerésére is képes az MNC, akár a korrupciót is erősíthető egy országban.
- Külpiaci kapcsolatok egyoldalúvá válhatnak.
- Környezetszennyező tevékenységek kitelepítése történik meg.

Amennyiben a tőkeexport (azaz a tőkét kibocsátó ország) szempontjából szeretnénk az előnyöket és a hátrányokat megvizsgálni, akkor a legegyszerűbb, ha a befogadó országok szempontjait vesszük alapul. Ugyanis ami a befogadó ország szempontjából előny, az a küldő ország szempontjából hátrány (és fordítva).

További olvasmányok

Statisztikai adatok:

http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en

UNCTAD: World Investment Report – különböző évek

<http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/WIR-Series.aspx>

The globalisation of NIKE: <https://www.youtube.com/watch?v=b0jG8jJCMfU>

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
KÖZGAZDÁSZ KÉPZÉS
TÁVOKTATÁSI TAGOZAT
LECKESOROZAT
COPYRIGHT © SZTE GTK 2017/2018

A LECKE TARTALMA, ILLETVE ALKOTÓ ELEMEI ELŐZETES,
ÍRÁSBELI ENGEDÉLY MELLETT HASZNÁLHATÓK FEL.

JELLEN TANYAG
A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEMEN KÉSZÜLT
AZ EURÓPAI UNIÓ TÁMOGATÁSÁVAL.
PROJEKT AZONOSÍTÓ: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE